

Literatuur

Douwe van Houten,
**Toekomstplanning: Planning als
veranderingsstrategie in de
welvaartsstaat**
Boom Meppel 1974, f 19,50

Dit boek, dat de schrijver tot dissertatie diende, wil niet minder dan een nieuwe planningsconceptie leveren. Deze conceptie wordt 'theoretisch beschouwend' benaderd en in een ruim verband geplaatst: 'Eenzijds wordt planning gesitueerd in het totale proces van maatschappelijke (of publieke) doeleindenrealisatie, waardoor ook het politieke en het beleidsaspect bij de beschouwingen worden betrokken. Anderzijds wordt aandacht besteed aan meer fundamentele begrippen, m.n. rationaliteit en utopie' (blz. 7).

Getrouw aan deze doelstelling worden in een eerste deel politiek, beleid en planning in algemene zin geanalyseerd, in een tweede deel het titelonderwerp — 'planning als veranderingsstrategie', terwijl utopie en rationaliteit in een epiloog aan de orde komen. Dit alles in nauwelijks 160 bladzijden, die bovendien heel wat herhalingen bevatten.

Al op de tweede bladzij wordt de hoofdlijn geschetst: 'De nieuwe planningsconceptie is in een groot aantal opzichten het tegendeel van de ons bekende incrementele planning uit het jongste verleden. Ze wordt gekenmerkt door de volgende karakteristieken: ze is integraal, utopisch, strategisch, aktiverend en rationeel' (blz. 8). Wie nog niet genoeg onder de indruk is, kan het beste meteen bladzij 104 e.v. opslaan, waar deze planning zich blijkt te richten 'op fundamentele veranderingen waarbij geen sprake is van een empirisch gegeven referentiepunt'. In plaats daarvan zal men utopieën moeten opstellen, niet

in de zin van statische toekomstbeelden, maar van een grote 'toekomstopenheid' waarmee meteen een 'fundamentele politisering t.a.v. de inrichting van de toekomstige maatschappij' is geïmpliceerd (blz. 107). In het kort: 'planning richt zich op de realisatie van de utopie of van utopieën' (blz. 90).

Deze planningsformule is geëigend voor de tweede fase van de welvaartsstaat waarheen wij sedert 1968 op weg zijn (blz. 17). De eerste fase is afgesloten, volgens sommigen beschouwd als 'de ondergang van het avondland'. 'Een dergelijke onheilsprofetie', zegt Van Houten dan, 'wordt hier niet voorgestaan. Weliswaar wordt een fase in de ontwikkelingsgeschiedenis afgesloten, wat niet als een pijnloze aangelegenheid kan worden beschouwd. Dat hiermee de ontwikkeling is afgebroken is een visie die niet getuigt van een levenslustige instelling' (blz. 23). Bij deze zin gekomen barstte ik in lachen uit. Ik had de avond tevoren Bomans' *Pieter Bas* herlezen en meende een persiflage onder ogen te hebben; dit is echter wel het laatste dat Van Houten bedoelt te bieden. Zijn boek is bloed- en doodernstig, volgestouwd met honderden uiterst brave en flinke zinnen, die men op vrijwel iedere bladzij kan aantreffen, zo in de trant van: 'Politiek en beleid kunnen niet los van elkaar worden beschouwd. De taken van beide hangen onderling nauw samen en beïnvloeden elkaar wederzijds. Een scherpe scheiding kan niet worden aangebracht' (blz. 45); 'Een beleid zal zich voortdurend moeten aanpassen aan maatschappelijke en politieke verschuivingen. De meeste doeleinden hebben geen eeuwigheids waarde' (blz. 48), etc. Het is een echt 'Duits' boek, en

niet ten onrechte is de samenvatting in het Duits gesteld. Het gaat als geheel gebukt onder een loodzwaar en pretentieuze verbalisme, waarbij zich ondanks krampachtige inspanningen niets concreets laat denken. Nergens wordt men een glimp gewaar van wat zich in de maatschappij werkelijk afspeelt. De enige verwijzingen naar de Nederlandse realiteit van vandaag betreffen een aantal opmerkingen over planningsorganen.

Terwijl we elke dag pijnlijk voelen hoe moeilijk het is zelfs maar enigszins vat te krijgen op de planning van het onderwijs, de medische zorg, de rechtshulp of de energievoorziening, worden we geacht geduldig tientallen bladzijden met gemeenplaatsen te kunnen savoureren over 'de verandering van de bestaande maatschappij' en 'het opstellen van utopieën' alsof het om gemeenteverordeningen betreffende de sluitingstijden van koffiehuisen gaat. De opzet is niet alleen veel te wijd, ze is ook te eng. Herhaaldelijk wordt gesuggereerd dat maatschappelijke planning vooral met de welvaartsstaat heeft te maken. In feite is planning een sleutelbegrip in vele stelsels, niet alleen in het plansocialisme — dat heel even wordt genoemd — maar ook en vooral in de praktijk van het sowjetcommunisme en fascisme. En waarom blijven de Britse ervaringen onbesproken? Auteurs als March, Titmuss en T. H. Marshall worden zelfs niet genoemd.

Wie dit boek leest, wordt telkens weer herinnerd aan het werk van Thoenes, van zijn dissertatie tot zijn oratie. Dit niet alleen omdat Van Houten op aandoenlijke wijze als Thoenes' profeet tracht te figureren, betreurend dat diens

ideeën te weinig weerklank hebben gevonden (blz. 17 en stelling 3), maar vooral omdat ieder die Thoenes' werk kent, Van Houten niet anders kan lezen dan als zijn systematisator en commentator.

Eigenlijk voegt Van Houten nauwelijks nieuwe gedachten toe aan die van zijn leermeester en promotor. Hij heeft ze alleen

ontkleurd, smakeloos en spanningsloos gemaakt. Wie een avond met Thoenes zou doorbrengen, over het onderwerp van Van Houtens boek discussiërend, zal even veel aan de weet komen en zeker meer geïnspireerd zijn. Het is allemaal erg jammer, vooral indien men weet dat aan de Utrechtse universiteit al enige jaren een groep sociologen actief

is juist op dit terrein. Het is te hopen en eigenlijk ook wel te verwachten dat Van Houten voor deze groep niet representatief is. De sociologie van maatschappelijke planning is een te belangrijk onderwerp om in fraseologie te worden gesmoord.

J. A. A. van Doorn